

Evaluace programů: typy evaluací a jejich účel

Martin Nekola

FSV UK, evaluuj.cz

Jméno projektu:

„Systémová podpora implementace a řízení
Národní RIS3 strategie 2023+“

Registrační číslo projektu:

CZ.02.01.02/00/22_004/0004699

Klíčová aktivita KA4

Rozvoj kompetencí a mezinárodní
spolupráce

Datum: 1. 11. 2023

*Účastí na vzdělávací akci souhlasíte se způsobem zpracování osobních údajů ze vzdělávací akce. Jedná se o osobní údaje typu jméno, příjmení, e-mail a organizace. Zpracování bude použito pro potřeby zajištění prezenční listiny a za účelem doložení podmínek projektu financovaného z OP JAK. Pravidla GDPR jsou také na webu Agentury CzechInvest.

**Spolufinancováno
Evropskou unií**

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

evaluuj.cz
... s vědomostí i s profesionály

Když se „to“ dostatečně nerozmyslí ...

Nefunkční sčítání | FOTO: Scitani.cz

... mělo by se „to“ aspoň vyhodnotit.

Obecné důvody pro evaluaci

- Pokud nehodnotíme výsledky, nerozeznáme úspěch od neúspěchu.
- Pokud nezjistíme úspěch, nemůžeme ho odměnit.
- Pokud neodměňujeme úspěch, patrně odměňujeme neúspěch.
- Pokud nepoznáme úspěch, nemůžeme se z něj poučit.
- Pokud nepoznáme neúspěch, nemůžeme ho napravit.
- Pokud můžeme ukázat výsledky, můžeme získat podporu veřejnosti.

Konkrétní důvody pro evaluaci

- neočekávané výsledky nebo postupy => další posouzení a ověření (nefixovat pouze na cíle a očekávané dopady!)
- rozhodnutí o finančních alokacích pro následné intervence
 - včetně rozhodnutí o pokračování/ukončení pilotních programů či projektů
- proč nedochází k žádnému zlepšení
- rozdílné výsledky podobných intervencí (proto nespoléhat pouze na CIE!)
- další?

Evaluace programu

- sociálněvědní aktivita zaměřená na sběr, analýzu, interpretaci a sdělování informací o činnosti a efektivitě společenských programů (Rossi, Lipsey a Freeman 2004)
- užitečná zpětná vazba pro rozhodování
 - posouzení intervence ve formě spolehlivých a užitečných informací o její kvalitě a hodnotě
 - kvalita X hodnota?

Charakteristiky programové evaluace

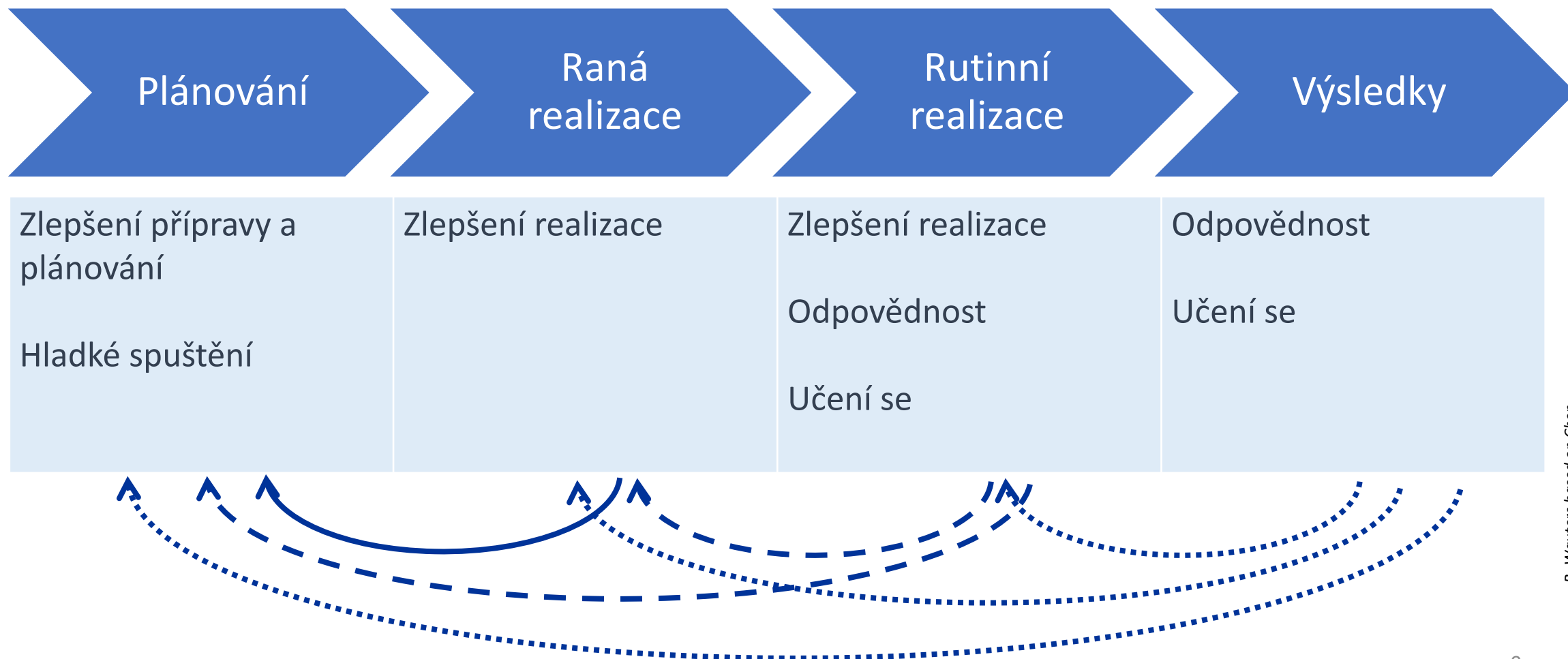
- aplikovaný společenskovední výzkum
 - výzkumné metody, různé výzkumné přístupy a styly (kvalitativní i kvantitativní, experimentální i etnografické apod.)
 - metodologické standardy
 - kreativní a inovativní přístup, improvizace
- hodnotí efektivnost programu v alespoň jednom aspektu (potřeby, design, implementace, dopady, účinnost)
- praktičnost – poskytuje relevantní informace pro zlepšení společenských podmínek

Co tedy evaluace zjišťuje? Na co se ptá?

Obecné evaluační otázky

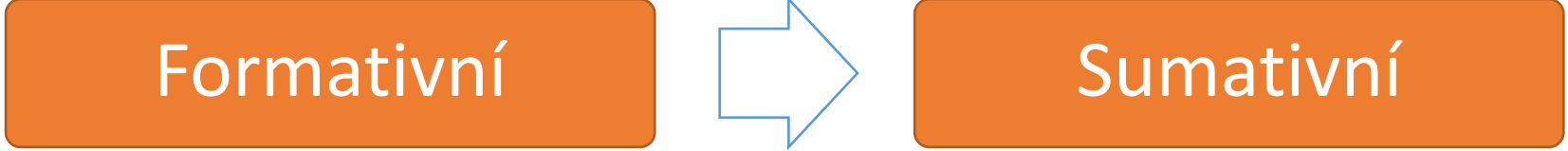
- Jaký jsou rozsah a povaha problému? Kde se problém nachází, kdo a kolik lidí je jím zasaženo?
- Co na problému nebo jeho efektech ospravedlňuje tvorbu nového programu popř. rozšíření nebo úpravu stávajícího?
- Jaká opatření (intervence) pravděpodobně významným způsobem přispějí k řešení problému?
- Jaká je vhodná cílová skupina pro intervenci?
- Byla intervence (politika, program) implementována dobře? Jsou zamýšlené služby opravdu poskytovány cílové populaci?
- **Je intervence efektivní a dosahuje požadovaných cílů?**
- Odpovídají náklady intervence dosaženým výsledkům?

Kdy a s čím může evaluace pomoci?

Základní typy evaluace

Goal free, participativní aj.

Formativní evaluace

- **Analýza potřeb** (*needs assessment*) – systematická snaha o stanovení potřeb (rozdíl mezi tím „co je“ a „co by mělo být“) a jejich klasifikaci podle důležitosti. Ptá se na to, kdo potřebuje politiku/program, jak velká je tato potřeba a co by mohlo fungovat pro její naplnění.
- **Analýza proveditelnosti evaluace** (*evaluability assessment*) – posouzení ověřitelnosti efektů politiky vzhledem ke stanoveným cílům a způsobu její realizace.
- **Evaluace implementace** (*implementation evaluation*) – hodnocení průběhu implementace politiky.
- **Evaluace procesu** (*process evaluation*) – ověřuje fungování politiky a zda je nebo není poskytována cílové skupině tak, jak bylo zamýšleno. Popisuje činnosti politiky a kontext její realizace.

Souhrnná evaluace

- **Evaluace výsledku** (*outcome/effect evaluation*) – zkoumá, zda má intervence prokazatelný přímý efekt na cílovou skupinu.
- **Evaluace účinku** (dopadu) (*impact evaluation*) – širší pojetí evaluace výsledků posuzující celkový efekt intervence (ať už zamýšlený, či nikoliv).
- **Ekonomická evaluace** (*economic evaluation*) – výsledky nebo účinky intervence jsou posuzovány spolu s náklady na jejich dosažení. Pomocí nákladově-výstupových metod se vyhodnocuje efektivita vynaložených zdrojů (finančních a/nebo nefinančních).
- **Meta-analýza** (*meta-analysis*) – shrnuje výsledky většího počtu evaluací na základě stanovených kritérií.

Výsledek vs dopad?

Výsledek vs dopad?

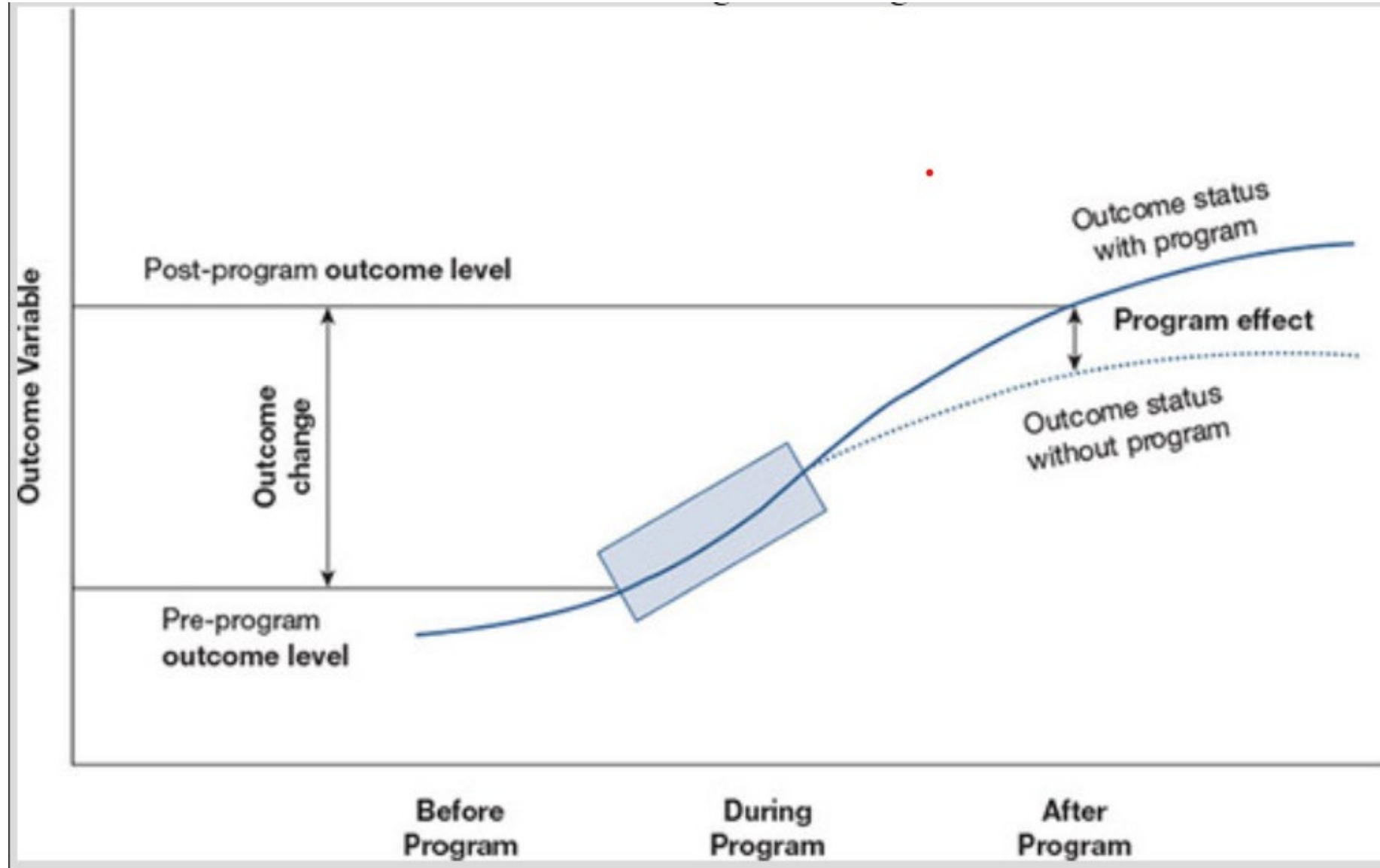
Výsledek (*outcome/result*)

- **změna v cílové oblasti**
- vstup -> činnost -> výstup -> výsledek
- **pozorovatelné** charakteristiky cílové populace nebo sociálních podmínek
- indikátory výsledků („~~indikátory dopadu~~“)

Dopad (*effect/impact*)

- skutečný účinek intervence
- kontrafaktuální kauzalita
- účinky programu jsou v podstatě **nepozorovatelné**
- pouze odhady (ATE - průměrný efekt léčby atd.)

Výsledek (outcome) vs dopad (effect)

Rossi, P. H., Lipsey, M. W., & Henry, G. T. (2019).
Evaluation: A systematic approach (Eighth edition). SAGE.

Funkce evaluace

- evaluace poskytuje vhled do programu
- nezbytný předpoklad pro naplnění dalších funkcí evaluace:
 - **kontrola programu** (právní, ekonomická, politická atd. podle stanovených kritérií);
 - **zajištění legitimacy programu** (před, v průběhu a po ukončení);
 - **rozvoj programu** – proces neustálého učení a „osvícení“, který ovlivňuje program (a jiné programy) především pak v dlouhodobém horizontu.

(Stockmann, 2011)

Evaluační kritéria

- Evaluace = hodnocení => nutnost stanovení hodnotících kritérií!
- Celá řada kritérií – administrativní, právní, ekonomické, etické atd.
- „hlavní“ evaluační kritéria: 3E/5U a další
 - vždy konzultujte metodiky / pokyny zadavatele
 - např. [Metodický pokyn pro oblast indikátorů, evaluací a publicity v programovém období 2021-2027](#)

Evaluační kritéria 5U+

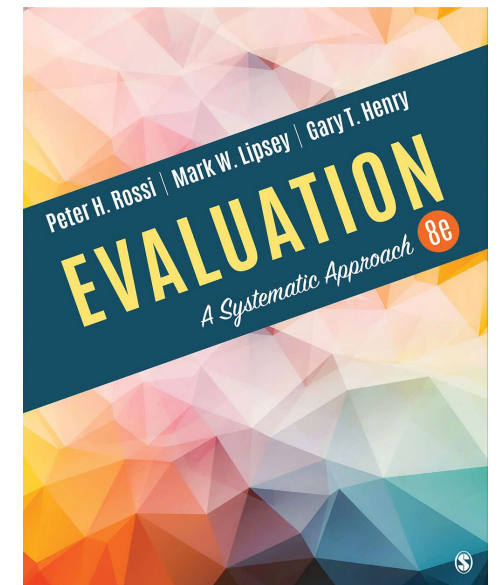
1. účelnost (*effectiveness*)
2. účinnost (*efficiency*)
3. úspornost / hospodárnost (*economy*)
4. užitečnost
5. udržitelnost (*sustainability*)
 - relevance
 - EU-přidaná hodnota (EU-added value)
 - koherence

Kontrola a učení

Účel evaluace	Kontrola	Učení
Evaluační přístup	Hlavní důraz na výsledky	Hlavní důraz na procesy
Organizace	Shora - dolů	Sebehodnocení, autoevaluace nebo nezávislí kolegové (<i>peers</i>) a konzultanti
Kritéria	Odvozené od cílů vyšší úrovně	Odvozené od požadavků zainteresovaných osob (<i>stakeholders</i>)
Metoda	Hlavní důraz na kvantitativní měření efektů	Hlavní důraz na kvalitativní studium procesů
Šíření výsledků	Vzhůru v hierarchii	Skrze interaktivní procesy směrem k širším zainteresovaným skupinám
Využití	Základ pro sankce a kontrolu z vyšší úrovně	Základ pro sebepojetí a místní organizační rozvoj

Kam dál?

- školení a workshopy
 - [Evaluační minimum](#) (ČES)
 - [Úvod do evaluace programů + semináře na míru](#) (evaluuj.cz)
 - [The International Program for Development Evaluation Training](#) (IPDET)
- literatura
 - Rossi, P. H., Lipsey, M. W., & Henry, G. T. (2019). *Evaluation: A systematic approach* (Eighth edition). SAGE.
 - Morra Imas, L. G., & Rist, R. C. (2009). *The Road to Results: Designing and Conducting Effective Development Evaluations*. The World Bank. [10.1596/978-0-8213-7891-5](#)
 - Morra Imas, L. G., & Rist, R. C. (2018). *Cesta k výsledkom. Príprava a realizácia hodnotení*. Úrad vlády Slovenskej republiky.

Děkuji za pozornost

Diskuse, otázky ...

Martin Nekola
martin@evaluuj.cz